

Parallellsesjon kl. 14:00 - 15:30

1.1 Classroom management as a core element of school-wide positive behavior support. *Robert Horner, Universitetet i Oregon, USA*

Hvordan god klasse- og undervisningsledelse fremmer utvikling av et godt læringsmiljø og elevenes skolefaglige- og sosiale ferdigheter.

1.2 Hvordan få til god implementering og videreføring av PALS? *Wenche Hustadnes Hagen, Grua skole*

Erfaringer fra pilotskolenes implementering av PALS (2002-05) og hvordan Grua skole har fortsatt arbeidet med å holde PALS levende forankret gjennom teori og praksis.

Wenche Hustadnes Hagen er nå rektor ved Grua skole som har arbeidet med PALS-modellen siden 2002. Hun var PP-rådgiver ved skolen i perioden 2002 – 2006. Hun har master i spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo og skrev masteroppgave om læreres og skolelederes erfaringer med implementeringen av PALS.

1.3 Funksjonsbasert vurdering som basis for individuelle støttetiltak. *Anne Arnesen, Atferdssenteret*

Hvordan tilrettelegge, gjennomføre og følge opp differensierte individuelle støttetiltak for elever i innsatspyramidens nivå to og tre: Et kontinuum av vurderinger og tiltak basert på SWIS-data og funksjonell atferdsvurdering.

Anne Arnesen har sammen med Wilhelm Meek-Hansen ledet utviklingen av PALS-modellen og har et nasjonalt ansvar for tilrettelegging av opplæring og implementering av modellen. Hun har skrevet boken om PALS; *Positiv atferd og støttende læringsmiljø i skolen* sammen med Terje Ogden og Mari-Anne Sørli.

1.4 Hva skal til for å bli en god tredjeårsskole? Fremdrift og vedlikehold av den pågående innsatsen med PALS. *PALS-team fra Kopperud og Solvang skoler*

Hvordan planlegge og gjennomføre arbeidet i det tredje året med PALS for å sikre god fremdrift og vedlikehold av de ulike innholdskomponentene? Presentasjonen viser hvordan det legges vekt på teamarbeid og ulike tilpassede individuelle støttetiltak (SNAP, "Sjekk inn - Sjekk ut", Skole- hjemkort, etc.) basert på vurderinger som bl.a. funksjonell atferdsvurdering (FAV).

Kopperud og Solvang skoler har implementert PALS siden skoleåret 2006/07.

1.5 Hvordan få til et godt samvirke om PALS både i SFO og skole? *Bente Lian Hauglin og Jorund Midtveit, Berger skole*

Presentasjonen vil vise hvordan Berger skole har tilrettelagt for å lykkes med en helhetlig innsats for å implementere PALS i både skolens læringsmiljø og skolefritidsordningen gjennom sin lokale tilpasning til BROA (Berger: Respekt, Omsorg, Ansvar). Ulike muligheter og utfordringer for å fremme et godt samvirke mellom skole og SFO vil bli drøftet med deltakerne i sesjonen.

Berger skole har arbeidet med PALS-modellen siden skoleåret 2002/03 og var en av de fire skolene som deltok i tilpasningen av den norske PALS-modellen. Både Bente Lian Hauglin som er kontaktlærer og leder av skolens PALS-team, og Jorund Midtveit som arbeider i skolens SFO, har vært med i PALS og BROA siden oppstart i 2002.

1.6 Hvordan sikre gode PALS-overganger fra barnetrinn til ungdomstrinn?

PALS-teamledere ved Harestua barne- og ungdomsskole, Nordby barneskole og Nordbytn ungdomsskole og Morten Hendis, Torshov kompetansesenter

Presentasjonen tar for seg utfordringer og muligheter i arbeidet med overgangen mellom barne- og ungdomstrinnet. Hvilke grep oppfattes som helt nødvendige i det viktige overgangsarbeidet? Ungdomsskolene mottar elever fra barneskoler som har implementert PALS og fra skoler som ikke har det.

Barnetrinnet ved Harestua skole har implementert PALS siden skoleåret 2002 og var en av de fire skolene som deltok i den norske pilotutprøvingen i Norge. Skolens ungdomstrinn startet opp høsten 2003. Nordby barneskole og Nordbytn ungdomsskole har arbeidet med PALS siden 2007. Harestua og Nordbytn ungdomsskole deltar i Atferdscenterets tilpasning av de skolebaserte tiltakene i PALS til også å gjelde ungdomstrinnet. Morten Hendis har ledet dette arbeidet. Han er PALS-veileder og mentor for PALS-veiledere i tillegg til å fylle funksjonen som regionskoordinator for Vestfold, Akershus, Oslo og Østfold.

1.7 Trivselsprosjekt for å redusere og forebygge mobbing.

Kjetil Hasselberg, Finstad skole

Presentasjonen viser hvordan en skole der et betydelig antall elever følte seg mobbet (Olweus-undersøkelsen november -08) og som ikke hadde implementert noe antimobbeprogram, tok tak i mobbeproblemet gjennom et eget pilotsprosjekt samtidig med å ha startet implementeringen av PALS. Skolens ledelse satte umiddelbart i gang tiltak knyttet til antimobbing og PALS som bl.a. forbedring av tilsynsrutiner, intervjuer med alle elever i 5.-7.trinn, foreldremøter, holdningsskapende arbeid i klassene, etc. Det mest omfattende tiltaket var trivselsprosjektet med elevene i sentrum, der det ble etablert trivselsledere blant elevene. Trivselslederne skulle lede aktiviteter i friminuttene og være såkalte "fyrtårn" mot mobbing på skolen. Disse ble valgt av klassene etter en grundig "siling" fra ledelsen basert på intervjuene med elevene. Trivselslederne deltok på obligatoriske kurs- og motivasjonsdager, noe som høynet statusen som trivselsleder. Pilotprosjektet har vært vellykket; det ble godt mottatt av elever, foreldre, kommuneledelse og omtalt i lokalpresse. For å måle effekten av tiltakene, ble Olweus-undersøkelsen gjennomført på ny i april 2009. Den viste at mobbingen var mer enn halvert (fra 20,8 % til 8,8 % på fem måneder!), noe Olweus-gruppen karakteriserer som oppsiktsvekkende.

Kjetil Hasselberg er undervisningsinspektør ved Finstad skole. Han har engasjert seg mye i arbeidet mot mobbing i skolen, blant annet gjennom produksjonen av "Kjetil & Kjartans tips mot mobbing" og Kjetil & Kjartans antimobbeshow.

1.8 Kjennetegn ved gode prosesser i implementeringen av PALS.

Ingunn Byrkjedal, Statped Vest og Terje Rørvik, Langmyra skole Molde

Å arbeid med PALS kan knytast opp mot omgrepa kunnskap, kommunikasjon og "kunsten å omgås andre". Det å få i gang gode utviklingsprosesser på den enkelte skule innebere noko meir enn å gje opplæring og formidle kunnskap. Det innebere å gje støtte, øve og sikre meistringsopplevingar. Ei sentral utfordring for eit utviklingsarbeid er nettopp å forløyse skulen sine eigne krefter. Val og vekst, og gå frå problemfokusering til ressursfokusering er sentralt for å lukkast med PALS, som er eit stort endringsarbeid for den enkelte skule. Ein rød tråd er deltaking frå fleire gruppe og fleire nivå i skulen og at det skapast eit eigarforhold til modellen og til dei ulike intervensjonane. Presentasjonen vil belyse viktige faktorar for å sikre gode prosessar i den enkelte skoles utviklingsarbeid og implementering av PALS. Det vil bli gitt konkrete tips til korleis legge til rette for gode prosesser og ulike fasar i eit utviklingsarbeid vil bli belyst.

Ingunn Byrkjedal er PALS-veileder og mentor for PALS-veiledere i tillegg til å fylle funksjonen som PALS regionskoordinator for Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Hordaland og Rogaland. Terje Rørvik har fungert som rektor på Nordbyen skole i 2008/09, og er nå tilbake som inspektør ved Langmyra skole

1.9 Teamarbeid – en reise uten kart og kompass

Kjetil Hansen, PPT Karmøy

Hvilke teamstrukturer bidrar til god implementering av PALS, og hva kjennetegner effektive teammøter på ulike nivåer i skolen? Hvordan organisere det videre teamarbeid på den enkelte skole?

Kjetil Andreas Hansen er PALS-veileder og har lang erfaring fra å veilede ansatte i skolen. Han har vært med forfatter på boken "Elevenes læringsmiljø – lærerens muligheter".